

УДК 334.722:130.122:339.922

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ДУХОВНІ АСПЕКТИ

М.І. Мельник

*Інститут регіональних досліджень НАН України
79026, м.Львів, вул. Козельницька 4
E-mail: mar.melnyk@gmail.com*

*Актуалізовано духовні, зокрема християнські підходи та принципи формування бізнес-середовища в Україні як базової передумови інтеграційних процесів в світове громадянське суспільство та ефективного партнерства вітчизняного бізнесу на міжнародній арені в умовах глобалізації. Проведено емпіричні дослідження взаємозалежності важливих показників соціально-економічного розвитку від релігійного чинника в Україні за 2003-2008 роки
Ключові слова: духовність, бізнес-середовище, християнська мораль, релігійність*

Постановка проблеми. Швидкість сучасних суспільних процесів в умовах інформатизації та глобалізації економічного простору, вимагає пошуку оптимальних шляхів: вирішення глобальних проблем людства в результаті безвідповідальної господарської діяльності; подолання протиріч між безмежним зростанням споживацьких потреб та обмеженістю ресурсів; а отже зміни позиціонування бізнесу з прибутково орієнтованого на соціально орієнтований та пов'язаних з цим морально-етичних аспектів підприємницької діяльності (етики бізнесу, усунення корупції у відносинах бізнесу і влади і т.д). Основою для розв'язання цих важливих завдань може стати духовність в її глибокому і всеохоплюючому розумінні. Крім того, духовність як важливий фактор економічного життя суспільства формує базові імперативи соціалізації бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням впливу релігійного фактору на економічний та суспільний розвиток займаються такі вітчизняні вчені як: В.Д. Бондаренко (взаємозв'язок релігійних та національних інтересів), А. Колодний (сучасні виклики християнства в умовах глобалізації, проблеми у взаємовідносинах церкви і держави), Л.Т. Шевчук (роль сакралізації як фактору соціально-економічного зростання), С. Здіорук (вагомість релігійного чинника у реалізації європейської та світової інтеграційної стратегії України), М. Маринович (відносини церкви, економіки, бізнесу, соціальної сфери в умовах глобалізації), А.І.Мокій (високий потенціал духовно-релігійних чинників у розвитку економічних відносин, глобалізаційних та інтеграційних процесів), Ю.Решетніков (вплив протестантських спільнот на розвиток економіки європейських країн на біблійних принципах), С.Й. Вовканич, Л.К.Семів (роль духовно-інтелектуального потенціалу та духовно-інформаційної мобільності нації в умовах розвитку

економіки знань), О.Мороз (духовні принципи ведення малого і середнього бізнесу) і ін.

Серед іноземних вчених проблемами дослідження впливу духовності та віри на активізацію економічних процесів та зокрема підприємницької діяльності та її ціннісну орієнтацію можна назвати М.Томку (порівняльна оцінка рівня релігійності країн Центрально-Східної Європи), Х. Казанову (релігійний чинник розвитку громадянського суспільства та демократії європейських країн), Р.Барро (взаємозв'язок релігії та економічного зростання), Х.Яннараса (християнські принципи економіки та функціонування бізнесу), Г.Шрадера (духовні передумови глобалізаційного піднесення), Х.Алфорд Ор, М.Нотона (християнські соціальні принципи в менеджменті), О. Плясовских (емпірично довів взаємозв'язок між добробутом і християнством), М.Новака (утвердження положень християнського вчення в розвитку країн з перехідною економікою), С.В.Лукіна (пояснення кризових явищ в економіці на основі біблійних законів) та ін. Проте, важливо більш комплексно визначити духовні принципи, критерії, передумови та переваги формування бізнес-середовища, утвердження яких сприяло б вирішенню багатьох проблем суспільно-економічного характеру в Україні.

Цілі статті. Метою статті є постановка проблеми дослідження та виявлення духовних передумов та принципів трансформації процесу формування вітчизняного бізнес-середовища в Україні в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. В сучасному низькодуховному суспільстві економічний прагматизм перемагає над етичними нормами у веденні бізнесу, які подаються як старомодні та непрогресивні. На нашу думку, проблема полягає у неповному розумінні переваг побудови бізнес-середовища на високій духовній основі. При чому, фактором стимулювання цих процесів є глибока віра в Бога, а не просто релігійність суспільства.

Девіантні прояви в бізнес-середовищі (корупція, хабарництво, рейдерство, тінізації економічної діяльності, правовий нігілізм в суспільстві і т.д.) та в суспільстві загалом (морально-етична та духовна деградація з загрозливими тенденціями наркоманії, алкоголізму і інших відхилень серед молоді) потребують переоцінки цінностей та актуалізації проблем духовності у економічних та суспільних взаємовідносинах. Тому, духовний фактор у формуванні вітчизняного бізнес-середовища може стати як внутрішньою передумовою стабільності економічних взаємовідносин на високій культурній та етичній основі, так і зовнішнім чинником інтеграційних процесів в світове громадянське суспільство та ефективного партнерства вітчизняного бізнесу на міжнародній арені.

Потік «економічно бездарної» кінопродукції, цинічної та одурюючої економічної реклами, скандальних економічних викриттів, які руйнують свідомість, «лженовинки» телебачення, відео, радіо та преси – перешкоджають критичному сприйняттю і осмисленню дійсності, як соціальної, так і економічної. Найважливіша, соціально й економічно трудоактивна молода частина суспільства, менеджери, які завжди були перспективною суспільства, нездатні зрозуміти не тільки громадськість та формування економіки, а й серйозну літературу, музику, релігію, живопис, екологію і науку, тому що відсутня необхідна духовно-економічна і духовно-соціальна практика, немає економічної мотивації для розумової віддачі. Відпадає потреба міркувати над справжніми духовно-економічними цінностями, які нібито можна ігнорувати, плануючи економічний ріст, одержуючи щоденну «дозу» низькодуховного економічного наркотику, який

однак забезпечує економічний і соціальний прибуток певним групам «крутого» бізнесу. Проте, створюється негативний ідеал бізнесу [1]. А отже формується низькодуховне бізнес-середовище з різними девіантними відхиленнями, а економічний прагматизм розбиває етично-духовну основу ведення бізнесу.

Пострадянська, суто економічна переоцінка всіх цінностей, утвердження нігілізму, особливо в економічній сфері, як форми теоретично-практичного ставлення до дійсності, морально травмують людину, спотворюючи її внутрішній духовний світ і відповідно створюючи несприятливі умови формування і реалізації духовного потенціалу громадян. У таких умовах створити високоєфективну економіку проблематично [1, с. 126].

На думку, доктора філософії П.О.Огірка на нинішньому новому етапі розвитку суспільства, коли відбувається певна переоцінка цінностей, зростає зацікавлення до проблеми релігійних засад економіки. А сучасне ефективне економічне управління є найважливішим фактором успішного економічного розвитку держави. Біля двох третин економічних проблем – це моральні проблеми, від вирішення яких залежить добробут людства і суспільства конкретної держави. Аналізуючи аспекти економічних проблем у Святому Письмі, вчений зробив висновок про те, що Біблія може відігравати важливу роль у впорядкуванні економічного життя України, вказуючи на засоби, завдяки яким можна протистояти занепадові сучасної економіки і водночас задовольнити потреби знедолених людей, убогих і скривджених, що чекають на позитивні зміни в суспільстві, чіткі економічні орієнтири на майбутнє [7]. Ми «повинні принципово стояти за біблійну, Божу правду, навіть якщо це і не співпадає з сучасним розумінням ліберального європейця» [5]. Безперечно Святе Письмо розкриває орієнтири для успішного ведення бізнесу, але для їх реального застосування у господарюванні необхідна глибока особиста віра.

Християнські постулати та мораль економічної поведінки, які записані у Слові Божому у формі заповідей мають обітницю благословення в економічному сенсі, адже християнин, який живе по Божій волі стає успішним:

- «...якщо дійсно будеш ти слухатися голосу Господа, Бога свого, щоб додержувати виконання всіх Його заповідей, що я наказую тобі сьогодні, то поставить тебе Господь, Бог твій, найвищим над усі народи землі. І прийдуть на тебе всі оці благословення, і досягнуть тебе, коли ти слухатимешся голосу Господа, Бога свого. Благословенний ти в місті, і благословенний ти на полі! Благословенний плід утроби твоєї, і плід твоєї землі, і плід худоби твоєї, порід биків твоїх і котіння отари твоєї! Благословенний твій кіш та діжа твоя! Благословенний ти у вході своїм, і благословенний ти в виході своїм!... Господь накаже Своєму благословенню бути з тобою в коморах твоїх, та в усьому, чого доторкнеться рука твоя, і благословлятиме тебе в Краю, що Господь, Бог твій, дає тобі...І Господь дасть тобі добрий приріст у плоді утроби твоєї, і в плоді худоби твоєї, і плоді поля твого на тій землі... Господь відчинить для тебе Свою добру скарбницю, небеса, щоб дати дощ для Краю твого в часі його, і щоб поблагословити всякий чин твоєї руки. І ти позичатимеш багатьом народам, а сам не позичатимеш ні в кого» (Повторення Закону 28:1-12).

- «Нехай книга цього Закону не відійде від твоїх уст, але будеш роздумувати про неї вдень та вночі, щоб додержувати чинити все, що написано в ній, бо тоді зробиш щасливими дороги свої, і тоді буде щастити тобі (інший переклад – «будеш чинити розумно»)» (Книга Ісуса Навина 1:8).

- «Блажен муж, що за радою несправедливих не ходить, і не стоїть на дорозі грішних... і про Закон Його вдень та вночі він роздумує! І він буде, як дерево, над водним потоком посаджене, що родить свій плід своєчасно, і що листя не в'яне його, і все, що він чинить, щаститься йому! (Псалом 1:1-3).

Отже, біблійні тексти обіцяють матеріальне благополуччя та економічний успіх тим, хто буде дотримуватись Божих заповідей. Але з наукової точки зору важливо проаналізувати чи насправді християни, які вірять у Біблію як абсолютну істину, є багатшими за людей інших релігійних переконань.

За результатами емпіричних досліджень О. Плясовских [4] було доведено існування взаємозв'язку між добробутом і християнством, порівнявши національний дохід на душу населення і дані про число віруючих у 237 країнах світу. Для доведення або спростування гіпотези про реальність існування такого взаємозв'язку були використані наукові методи математичної статистики та статистичного моделювання, які підтвердили, що взаємозалежність між християнством і добробутом населення Землі існує з дуже великою ймовірністю. Гіпотеза про відсутність такого взаємозв'язку малоімовірна.

Крім того, емпіричні дослідження підтвердили, що найбагатшими у світі є власне християнські країни (рис. 1).

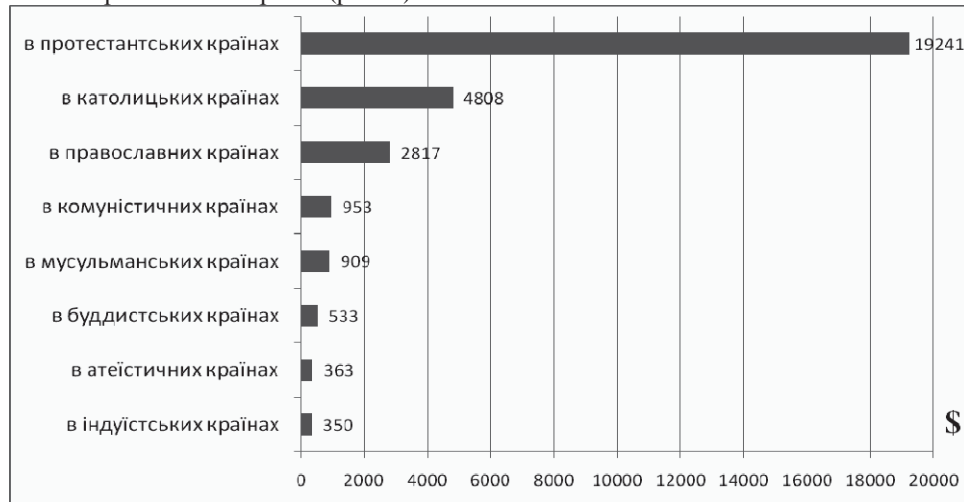

Рис. 1. Середньорічний дохід на одну людину в різних країнах, дол. США.

Автор далекий від думки на підставі цих даних робити висновки про те, які із християнських конфесій вірніші і глибоко переконаний в тому, що саме виконання Біблійних, Божих заповідей зумовлює економічне процвітання країн і народів; а заповіді – це надбання християнства в цілому. При аналізі впливу основних світових релігій і конфесій на економічний розвиток країн світу було встановлено наступне [4]: християнські країни багатші за всі інші країни світу у п'ять разів, а бідніші за інші країни світу мусульманські країни в 4,4 рази, комуністичні країни - в 5 разів, буддистські - в 6,7 разів, індійські - в 11,6 разів, атеїстичні країни - в 11,9 разів. Атеїзм як ідеологія найбільш негативно впливає на економіку країн світу – вони найбідніші.

Особливо цікавим є досвід Північної й Південної Кореї. Південна Корея при трансформуванні з нехристиянської у християнську країну значно піднялась в

економічному відношенні. При чому, за останні 30 років у Південній Кореї динаміка підвищення національного доходу на душу населення співпадала з динамікою частки християн. Натомість у Північній Кореї за статистикою християн немає, крім того переслідуються християнські рухи. В результаті ВВП Північної Кореї становить біля \$500 на душу населення, тобто у 20 разів менше, ніж в Південній Кореї (біля \$9000) [2].

Знаний мільярдер Рокфеллер стверджував, що саме християнські моральні цінності і стандарти є найвищими, тому дотримується їх як у житті, так і в бізнесі (результат його діяльності підтверджує істинність цієї позиції). Він наголошував, що у веденні бізнесу слід бути чесними, що допоможе стати багатшими [3, с. 161]. На нашу, думку це допоможе стати багатшим не лише в матеріальному, але і в духовному плані.

Емпіричні дослідження взаємозв'язку між релігійністю (в сенсі віри в Бога, пекло і загробне життя) та економічним зростанням проведені також професором Кембриджського університету Робертом Барро у праці «Релігія і економічне зростання» [8]. При цьому, для дослідження ефектів та наслідків впливу відвідуваності церкви і релігійних вірувань (переконань) на економічне зростання, були використані міжнародні дані огляду релігійності широкого спектру країн. В якості незалежних змінних враховувались – наявність державної релігії й регулювання ринку релігії, індикатори релігійного плюралізму, а також склад релігій. На основі проведеного аналізу було встановлено, що економічне зростання позитивно залежить від релігійних вірувань (а саме, в пекло і рай), проте негативно від церковної відвідуваності [8]. Тобто, ці дослідження ще раз підтвердили що економічне зростання, а отже і економічне піднесення суб'єктів економічної діяльності залежить від глибокої віри, а не просто від приналежності до тієї чи іншої церкви. Крім того, проведене дослідження розкрило перспективи щодо впливу релігійних вірувань на індивідуальні риси, які сприяють економічному розвитку.

Західноєвропейський та американський досвід побудови економічних стосунків на християнських принципах довів свою ефективність: у розвинутих країнах найуспішніше реалізуються принципи демократії, поваги до інших людей, достовірного відображення господарської діяльності, відкритої бухгалтерії, чесності тощо, чого, на жаль, не можна сказати про українську економіку. Сутність морального вирішення ринкових проблем полягає в їх нерозривному взаємозв'язку з життєвими інтересами та цілями як окремої людини, так і всього людства. Щоб уникнути негативних наслідків стихійного, “дикого” ринку, де “кожен за себе, один Бог за всіх”, а духовні цінності затьмарює жадоба до грошей, багатства і прагнення особистої вигоди, ми погоджуємося, що доцільно на державному рівні розробити певні етичні норми. Вони повинні ґрунтуватися на християнських принципах людяності, добра, поваги до інших, виховувати суспільство шляхом ґрунтовного вивчення християнських моральних принципів і цінностей у школах, середніх та вищих навчальних закладах, адже знання без людяності – ніщо [6, с.51].

На основі проведених нами емпіричних досліджень впливу релігійного чинника на важливі показники соціально-економічного розвитку в Україні за 2003-2008 роки (рис.2,3,4,5,6), було встановлено, що зростання обсягів ВВП, внутрішніх і зовнішніх інвестицій, доходів населення та податкових надходжень знаходяться у прямій та тісній залежності від рівня релігійності.

Так, зокрема, коефіцієнти еластичності відповідно до моделей представлених на рис. 2, 3, 4, 5, 6 показали, що з імовірністю вище 98 % зростання кількості релігійних організацій на 1 % (на 308 одиниць) зумовило підвищення податкових надходжень на 5,6% (абсолютний приріст склав – 6810,6 млн. грн.), доходів населення на 20,89% (98297,9 млн. грн.), ВВП в розрахунку на одну особу на 17,73% (2063,9 млн. грн.), прямих іноземних інвестицій на 0,12% (23,7 млн.дол.США).

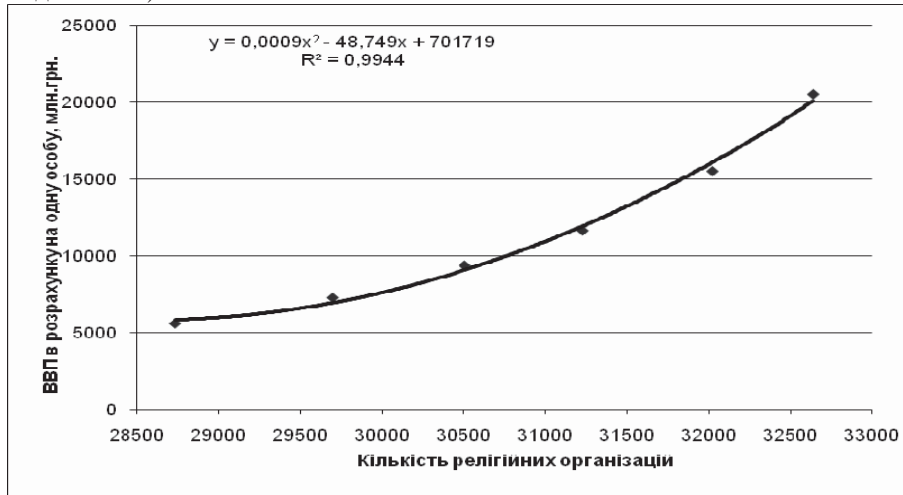

Рис. 2. Поліноміальна модель залежності ВВП на одну особу від кількості релігійних організацій

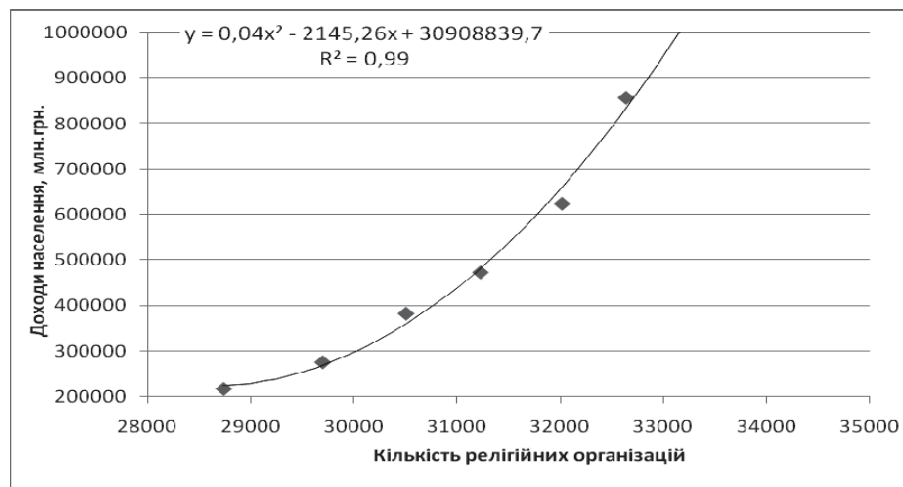

Рис. 3. Поліноміальна модель залежності доходів населення від кількості релігійних організацій

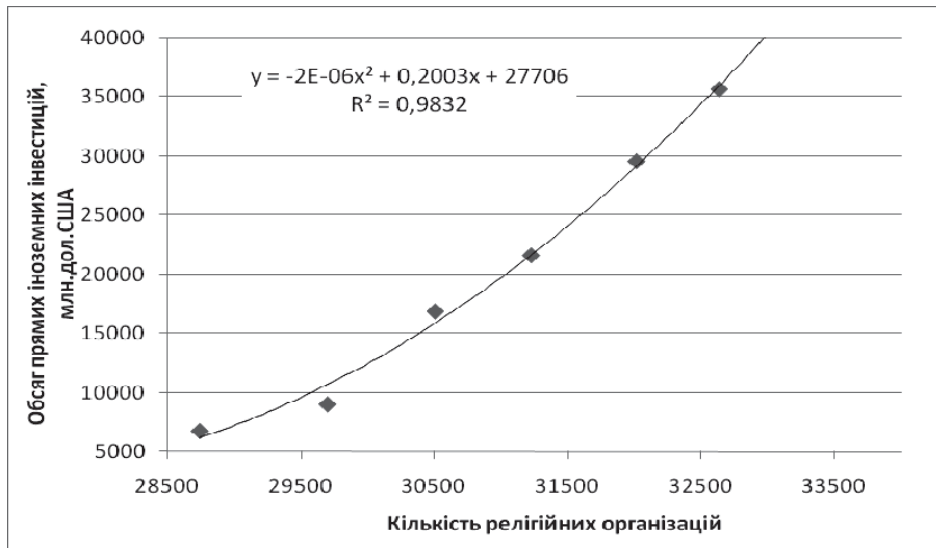

Рис. 4. Поліноміальна модель залежності прямих іноземних інвестицій від кількості релігійних рганізацій

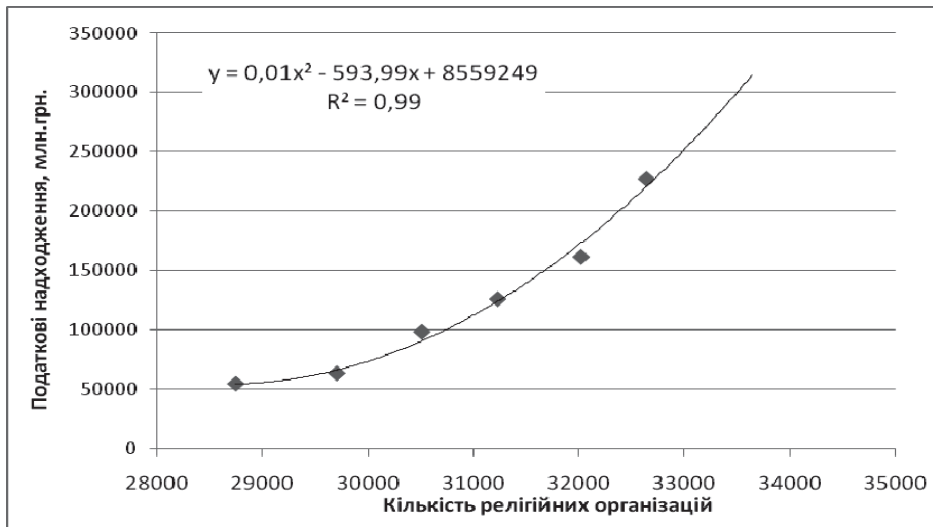

Рис. 5. Поліноміальна модель залежності податкових надходжень від кількості релігійних організацій

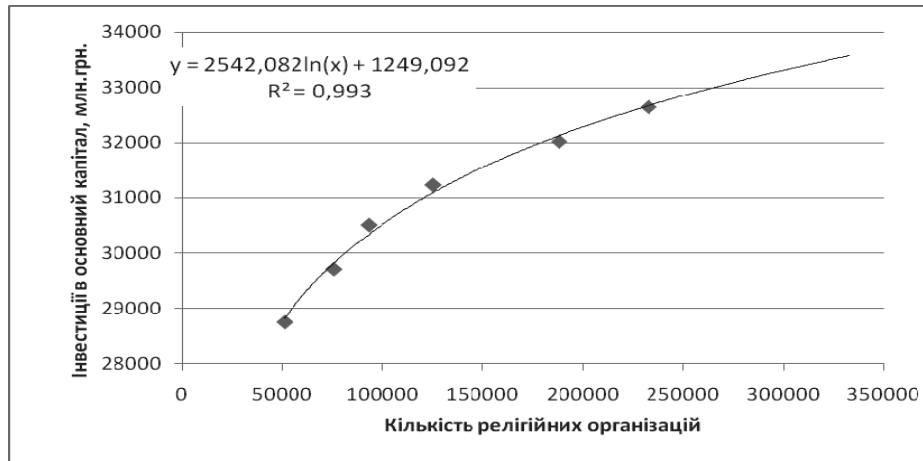

Рис. 6. Логарифмічна модель залежності інвестицій в основний капітал від кількості релігійних організацій

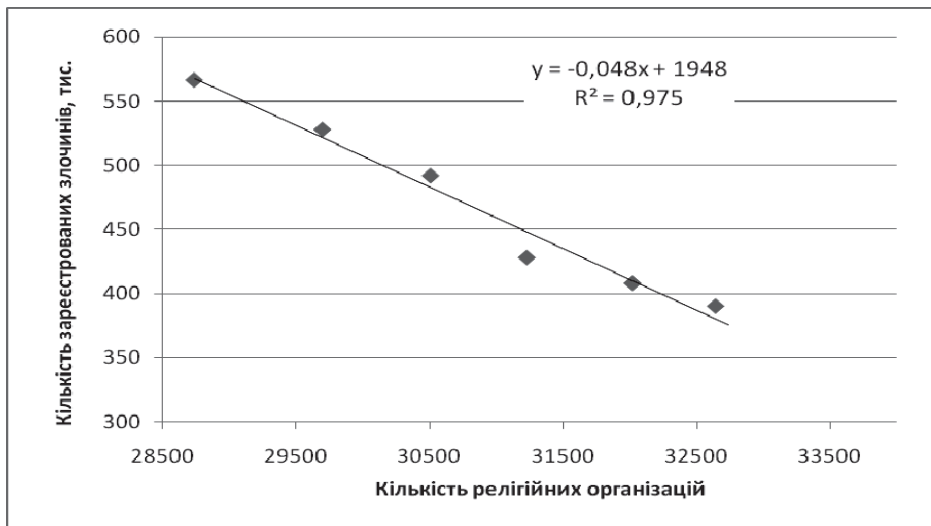

Рис. 7. Лінійна модель залежності кількості злочинів від кількості релігійних організацій

Натомість, підвищення кількості релігійних установ на 1 % позитивно вплинуло на зниження злочинності в Україні на 3,2 % з імовірністю 97,5% (рис.7).

Враховуючи вищесказане та результати різних емпіричних досліджень, на нашу думку, досягнути бажані результати як в духовному, так і економічному сенсі можна лише не просто вивчивши християнські моральні цінності, а прививши глибоку віру в Бога, яка власне і продукуватиме високодуховну моральну та етичну поведінку в бізнес-середовищі та суспільстві загалом. На першому місці має бути авторитет Бога як Істини і чистота взаємовідносин з Ним,

а не просто часто «знеособлена» мораль. Тобто, не просто християнська мораль стимулює до духовно-етичної економічної поведінки, а власне наша глибока віра в Бога продукує побудову економічних взаємовідносин на християнських принципах.

Варто також зауважити, що будь-яка економічна система в світі розвивалася не ізольовано, а в рамках етики різних релігій. Так, зокрема вітчизняне бізнес-середовище як система виражає певний тип людини, порядок ідей, який продукує мотиви й скерування його господарської активності. Беззаперечно, що в Україні, оцінка господарюючим суб'єктом змісту економічної діяльності, його ціннісні орієнтації та обмеження щодо праці, власності, багатства, бідності, споживання й нагромадження, тобто моральні та етичні принципи господарської поведінки були вироблені передусім в рамках християнської етики. Проте, християнство, як і інші релігії, обґрунтовуючи обов'язкові норми господарського життя, не нав'язувало однозначних механізмів їх реалізації, що залишало людині можливість тлумачення етичних норм і їх конкретизації в господарській практиці (етика праці, підприємництва...). Отже, ділова етика є похідною від панівної в суспільстві системи цінностей, в останній же в тій чи іншій мірі відображається релігійний архетип особистості, народу, цивілізації. Проте, гонитва за швидким збагаченням, забуваючи про етичні норми та суспільне призначення людини в умовах загального зниження духовності, може зруйнувати архетип української християнської нації.

Духовна (християнська) основа національного бізнес-середовища, на нашу думку, поряд з етичними та культурними нормами ведення бізнесу, повинна базуватись на принципах індивідуальності (людина як особа, образ і подоба Божа), соціальної відповідальності, субсидіарності (надавання допомоги іншим) та солідарності (згуртованості).

Виходячи з християнської філософії в основі господарських взаємовідносин у бізнес-середовищі повинно бути покладено головну мету людського життя й призначення людини в контексті всього її існування. Тому, усіяку форму господарювання чи норму взаємовідносин треба розглядати з огляду на їх спасаючий чи згубний вплив для душі людини, а, отже, і всього її життя. Спасаючими та корисними для кожної людської душі, а значить і суспільства загалом можуть бути бізнесові взаємовідносини та господарська діяльність, що здійснюються без суперечностей із заповідями Божими.

Людина створена за образом і подобою Божою, що означає наявність у ній здатності до творчості і розумної діяльності, свободи волі й моральності. Це ї є умовою успішності цієї діяльності й господарювання людини. В християнському підході до розуміння суспільно-економічних відносин особиста гідність є неодмінним мірилом влаштування економічного та суспільного життя, захисту від різних деструктивних впливів економічних процесів та суспільно-політичних маніпуляцій.

Тому необхідним є створення такого середовища функціонування бізнесу, яке допоможе гармонійно реалізовувати як духовні прагнення, так і матеріальні потреби (інтереси) окремої людини та суспільства. Така гармонізація може бути досягнута шляхом неформальної інституціалізації правил, заснованих на біблійних принципах добра, любові, помірності, справедливості, чесності. Ефективність такого бізнес-середовища безпосередньо залежить від духовного, морального стану кожної людини. Лише людина з добрим серцем і світлим

розумом, духовно зріла, працелюбна і відповідальна, зможе забезпечити себе і принести користь ближнім та своєму народові. Адже, основна мета – підвищення добробуту громадян, забезпечивши їх гідне життя, надання можливості кожному громадянину реалізувати свій творчий потенціал, інтелектуальний і духовний розвиток. Індивідуальна духовна зрілість також є запорукою високої культури ділових відносин, поваги інституту власності, права кожного володіти і розпоряджатися майном, добросовісної конкуренції. В цьому розкривається власне принцип індивідуальності у формуванні духовних засад бізнес-середовища.

У бізнес-середовищі де працюють християнські принципи бізнес є соціально відповідальним, адже не забуваючи про особисте благо, високодуховний підприємець буде турбуватися про благо ближнього та своєї країни. Це стосується якості та користі виготовлених товарів й наданих послуг за помірними цінами; турботи про добробут своїх співгромадян, надаючи гідну оплату праці; створення нових робочих місць; правдивої сплати всіх податків і платежів в бюджет; будівництва соціальної інфраструктури; створення експортоорієнтованого та конкурентоздатного виробництва, яке збільшуватиме національне багатство. Підприємці з огляду на специфіку їх діяльності, пов'язану з використанням найманої праці, повинні бути відповідальними в першу чергу за духовний, інтелектуальний і фізичний розвиток найманих працівників, їх повноцінний відпочинок, участь у програмах соціального й пенсійного страхування, дбати про залучення працівників до управління підприємством відповідно до їх професійного рівня. Працівники в свою чергу повинні продуктивно працювати та належно ставитись до засобів і предметів праці, а споживачі - купувати продукцію соціально-відповідальних підприємств.

Разом з тим слід зважати і усунути будь-які екологічні та моральні загрози господарювання. Бізнес не повинен мати місце (в т.ч. з залученням працівників), якщо це призведе до руйнування суспільної моральності. Адже, сучасність породила розвиток цілої індустрії, спеціально спрямованої на пропаганду пороку й гріха, задоволення пагубних пристрастей і звичок, таких, як пияцтво, наркоманія, блуд і перелобство. Участь в такому бізнесі є згубною як для окремої особистості, так і суспільства в цілому. Тому, морально відповідальний бізнес не може мати нічого спільного з такими процесами, як торгівля людьми, проституція, порнографія, медичне й духовне шарлатанство, незаконний оборот зброї й наркотиків, політичний і релігійний екстремізм.

Виробництво й всі інші види господарювання не повинні наносити непоправної шкоди природі, що є надбанням не лише людей, які сьогодні живуть на Землі, але і майбутніх поколінь. Тому діловому співтовариству варто економно і виважено використовувати невідновлювані природні ресурси, приймати участь у проєктах, спрямованих на захист навколишнього середовища, впровадження ресурсозберігаючих та безвідхідних технологій.

Бізнес-спільнота не повинна продукувати та підтримувати антиморальну рекламу, яка містить відвертий обман, провокує молодь до пияцтва, паління та згубних статевих інстинктів, використовуючи її душевну та духовну незрілість.

Метою формування християнського бізнес-середовища є такий суспільний та економічний порядок, який базується на солідарній співпраці всіх для всіх. Саме солідарність є головною моральною передумовою подолання всіх негативних явищ і тенденцій у бізнес-середовищі. Кожна велика компанія чи

підприємство формулюючи свої цілі та плануючи господарську діяльність повинна уникати групового чи індивідуального егоїзму та рахуватися з потребами своїх працівників, місцевої громади та країни загалом. Економічна діяльність дає можливість кожній людині втілювати в життя солідарність і виконувати покликання до «сопричастя з іншими, для чого і створив її Бог», щоб у душі справедливості й любові подолати ті «структури гріха», які породжують бідність, гальмують розвиток, спричиняють деградацію всього суспільства та формування так званої цивілізації споживання. Феномен споживацтва налаштовує людей на те, щоб «мати», а не «бути».

Моральність, як невід'ємна складова економічних взаємовідносин у бізнес-середовищі, натхнена справедливістю і солідарністю, є чинником соціальної ефективності економіки.

Важливим є також правильне відношення до часу як найбільш цінного економічного ресурсу. Час не поновлюваний. Один і той самий час може бути витрачений на комп'ютерні ігри, пиття спиртних напоїв або на оволодіння знанням, здатним зробити людину більше багатого, інтелектуально й духовно розвиненою. Скільки часу в масштабах країни витрачається на марно й підриває конкурентоздатність нації? Розподіл часу залежить від життєвих цінностей і установок, які формуються фактичною (а не декларативною!) суспільною мораллю, інформаційною хвилею, яку за допомогою маркетингових комунікацій контролює держава. Змінивши інформаційну хвилю, можна змінити цінності й направити використання часу в раціональне русло. Якість використання часу визначає швидкість економічних процесів [9, с.4-5].

Криза яка недавно спалахнула, спростувала постулати про те, що в економіці головним є капітал, засоби виробництва, технології. Насправді головною в економіці є людина, від розуму, натхнення, душі, морального стану якої залежить стан сьогоденних і майбутніх економічних процесів в світі. Світова економічна криза проявляється не тільки в колапсі фінансових ринків. Криза такого масштабу розкриває більш глибокі деформації реальності, а саме в сфері людського духу та моральних засад економічного життя. Коли бідні країни бідніють за рахунок збагачення багатих, тоді економіка рано чи пізно перестає бути ефективною. Економічні відносини у бізнес-середовищі, побудовані лише на гонитві за наживою, байдужості до людських дол, зневазі моральних норм є надто хиткими, неефективними, нежиттєздатними та небезпечними. І саме в умовах криз людство починає замислюватися про "праведність" сучасних господарських взаємовідносин, спонукань та пріоритетів. Чи не суперечать Божим постановам про людину ті цілі та засоби їх досягнення, які сьогодні превалюють у бізнес-середовищі? Тому пошуки справедливої, праведної системи господарських цінностей і мотивацій стають невід'ємною умовою осмисленого відновлення вітчизняного та міжнародного бізнес-середовища.

Людина завжди перебуває у вихідній екзистенціальній ситуації: "або бути євангельським реалістом і безупинно, день за днем вирішувати життєві проблеми, що встають перед нею з Божою допомогою та у послуху Богу, або бути язичницьким утопістом і захотіти самому, як бог, вирішити всі життєві проблеми раз і назавжди, створивши якийсь універсальний механізм для їх вирішення, відшукавши чи то панацею, чи то філософський камінь, чи то вічний двигун, чи то господарський механізм самоорганізованого, справедливого й багатого суспільства на шляхах соціальних утопій"[10].

Даючи відповідь на питання про рецепт «духовно-економічної терапії» українського суспільства, президент Асоціації українських банків Олександр Сугоняко відповів: «Навернись, поверни Бога в своє серце. Всели в нього страх Божий. Змінюйся у відповідності з вимогами до тебе Творця. Дій, як велить Він. Шукай шлях до Церкви. Самому важко не збитися з путі. Вір. Надійся. Шукай Правди. Йди цим шляхом. Створи простір правди і довіри навколо себе» [11, с.57]. На нашу думку, цей рецепт послужив би формуванню інституту бізнес-середовища на християнських принципах, в т.ч. підвищенню рівня довіри при укладанні договорів та підприємницької культури, що в кінцевому підсумку дозволило б вирішувати не лише нагальні, але і стратегічні цілі соціально-економічного характеру. Моральне впорядкування економічних відносин на християнських засадах могло б стати основою економічного прогресу.

Для активізації процесу будівництва вітчизняного бізнес-середовища на християнських принципах, на нашу думку, найбільш ефективними заходами на державному рівні можуть бути:

- популяризація діяльності підприємств, які працюють на християнських засадах у ЗМІ, що сприятиме створенню відповідної репутації бізнесу в країні та за кордоном;

- пропагування ідей позитивної практики бізнесу, базованого на християнській етиці шляхом інформаційної підтримки висвітлення ефективності їх роботи у порівнянні з іншими компаніями, організації виставок та форумів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, пам'ятаючи, що є цілі головні, важливі і нагальні, слід обрати власне таку головну мету як – відновлення духовних цінностей в суспільстві та впровадження їх в підприємницьку практику. Будуючи економічні взаємовідносини та свій бізнес на християнських принципах, рівень індивідуальних та суспільного доходів, як показують різні дослідження, з високою ймовірністю підвищиться. Глибоко вкорінена у свідомості вітчизняних суб'єктів бізнесу християнська мораль на основі особистої віри, допоможе викоріненню (зниженню рівня) хабарництва, рейдерства, тінізації економіки, ухиляння від сплати податків, економічних та кримінальних злочинів, а отже також сприятиме економічному та суспільному добробуту. Успішність християн-бізнесменів напряму залежить від пильного та сумлінного дотримання Божої волі, а для цього необхідні немалі зусилля. Це ціна, яку потрібно заплатити за економічний успіх та благополуччя.

Вищесказані висновки жодним чином не заперечує об'єктивності законів розвитку економіки, але за умови швидких і часто негативних тенденцій зміни господарського світогляду, ці закони варто розглядати не лише вузько економічними але і такими, що зачіпають всі сторони суспільного життя і світосприйняття.

-
1. Волошин В.В. Некоторые аспекты духовного кризиса и задачи современного туризма / В.В. Волошин // Вісник Донецького інституту туристичного бізнесу. Сер. "Підприємництво, менеджмент та маркетинг (в туристичній сфері)". – 1999. – № 3. – С. 126-129.
 2. Ланьков А.Н. Христианство в Кореє [Електронний ресурс] / А.Н. Ланьков. – Режим доступу: http://okoree.narod.ru/page_4.htm; <http://www.nso.go.kr>;
 3. Мороз О. Духовні принципи ведення малого і середнього бізнесу в регіоні / О. Мороз // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 4. – С.160-162.

4. Плясовских А. Влияние христианства на экономическое развитие стран или о национальной идее для России [Электронный ресурс] / Александр Плясовских. – Режим доступа: <http://www.nideya.narod.ru/index.html>
5. Решетников Ю. Церкви України і європейський вектор розвитку [Електронний ресурс] / Ю.Решетников. – Режим доступа: http://realis.org/index.php?option=com_content&task=view&id=49&Itemid=89
6. Романенко О. Духовно-моральні виміри економічного життя сучасного суспільства / О. Романенко // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5 (159) – с.48-51.
7. Церква, мораль, економіка: взаємообумовленість впливу. Результати круглого столу від 28 грудня 2006 р., РФ НІСД у м. Львові. – Режим доступа: <http://www.niss.gov.ua/Table/281206/index.htm>
8. Robert J. Barro, Rachel M. McCleary. Religion and economic growth / National bureau of economic research. – Massachusetts, Avenue Cambridge, MA 02138 May 2003. – 52 p. – Режим доступа : <http://www.nber.org/papers/w9682>
9. Проект стратегії соціально-економічного розвитку України «Нова економіка». Основні положення / Під керівництвом д.е.н., зав. кафедрою економіки і маркетингу Дон НТУ Олександра Кендюхова. Всеукраїнський союз вчених-економістів, 2010. – 10 с.
10. Попов А.К. Принципы православной философии хозяйства / А.К. Попов // Проблемы современной экономики. – 2005. – № 3(15).
11. Сугоняко О. Повернення до себе / О.Сугоняко // Християнин і світ. – 2009. - №1. – С.50-57.

**TRANSFORMATION OF APPROACHES IS TO FORMING OF THE
DOMESTIC BUSINESS-ENVIRONMENT IN THE CONDITIONS OF
GLOBALIZATION: SPIRITUAL ASPECTS**

M.I. Melnyk

*Institute of regional researches of NAN of Ukraine
79026, Lviv, street Kozel'nicka 4
E-mail: mar.melnyk@gmail.com*

It is staticized spiritual, in particular Christian approaches and principles of formation of the environment of business in Ukraine as base precondition of integration processes in a world civil society and effective partnership of domestic business on international scene in the conditions of globalization. From the religious factor empirical researches of interdependence of the important indicators of social and economic development are carried out in Ukraine for 2003-2008

Key words: spirituality, the business environment, Christian morals, religiousness

**ТРАНСФОРМАЦИЯ ПОДХОДОВ К ФОРМИРОВАНИЮ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ БИЗНЕС-СРЕДЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ:
ДУХОВНЫЕ АСПЕКТЫ**

М.И. Мельник

*Институт региональных исследований НАН Украины
79026, г. Львов, ул. Козельницкая 4
E-mail: mar.melnyk@gmail.com*

Актуализированы духовные, в частности христианские подходы и принципы формирования бизнес-среды в Украине как базовой предпосылки интеграционных процессов в мировое гражданское общество и эффективного партнерства отечественного бизнеса на международной арене в условиях глобализации. Проведены эмпирические исследования взаимозависимости важных показателей социально-экономического развития от религиозного фактора в Украине за 2003-2008 года

Ключевые слова: духовность, бизнес-среда, христианская мораль, религиозность

УДК 338.246.025.2

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

О.В. Нагорнова, С.В. Ожема

ПВНЗ Луцький гуманітарний університет

Проаналізовані питання державного регулювання стратегічного розвитку регіону, зокрема зовнішньоекономічної діяльності в умовах транскордонного співробітництва. Обґрунтовано необхідність використання різних наукових концепцій для вдосконалення цих процесів, в тім числі доцільність створення відповідних організаційних структур.

Ключові слова: стратегічний розвиток, транскордонне співробітництво, державне регулювання, зовнішньоекономічна діяльність, координаційний комітет регулювання транскордонного співробітництва.

Вступ. Стратегічний розвиток транскордонного співробітництва в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) на регіональному рівні в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів, особливо якщо Україна залишить пріоритетом європейський вектор, є надзвичайно важливим завданням для її західних областей. Максимальне використання потенціалу регіону у сфері ЗЕД в межах транскордонного співробітництва може принести відчутній ефект щодо покращення соціально-економічного стану регіону та бути використаним для збільшення соціально-економічного ефекту для країни в цілому.

Серед науковців, які присвятили свої роботи вивченню проблематики стратегічного регіонального розвитку ЗЕД та транскордонного співробітництва, насамперед, слід виділити М. Долішнього, В. Мікловду, В. Пилу, В. Третяк, Л. Яремко та інших.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування необхідності та проблематики стратегічного планування транскордонного співробітництва в системі державного регулювання ЗЕД на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання зовнішньоекономічного стратегічного територіального розвитку в умовах транскордонного співробітництва повинно враховувати регіональні особливості та бути компонентом стратегії соціально-економічного розвитку адміністративної області.

Як слушно наголошує В. Третяк, головними напрямками вдосконалення розвитку регіональних зовнішньоекономічних зв'язків є :